

Голові Разової спеціалізованої вченої ради ДФ 17.051.084

Запорізького національного університету

доктору юридичних наук, професору,

члену-кореспонденту Національної академії правових наук України,

заслуженому юристу України

Коломоєць Т.О.

Р Е Ц Е Н З І Я

доктора юридичних наук, доцента

Шарої Анни Анатоліївни

на дисертаційну роботу

Кріцака Ігоря Любомировича

на тему «**Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів:**

національний досвід та міжнародні стандарти»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право

Актуальність обраної теми. З початку запровадження адміністративного судочинства в Україні в 2005 році з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України та створення системи адміністративних судів можливість захисту прав і свобод громадян у відносинах з органами публічної влади значно підвищилась. Разом з тим на сьогодні порівняно з 2005 роком кількість справ, які розглядаються в адміністративних судах виросла в більше ніж 5 разів і навіть при досягненні повного укомплектування судів суддівським корпусом, якісно з дотриманням процесуальних строків важко буде розглянути всі ті категорії справ які надходять до суду. У зв'язку з цим з метою мінімізації навантаження на

судову систему світова юридична наука та практика шукає альтернативних судовому способів вирішення як приватно-правових так і публічно-правових спорів, не виключенням є Україна і прискоренню цьому процесу сприяє прийняття нормативних актів. Зокрема на виконання вимог щодо наближення напрямків діяльності України до стандартів Європейського Союзу 30 вересня 2019 року Указом Президента України №722/2019 було затверджено Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року однією з яких визначено необхідність зменшення навантаження на суди шляхом запровадження більш широкої процедури досудового врегулювання як приватно-правових так і публічно-правових спорів; Законом України № 2073-IX «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року було закладено основи уніфікації адміністративної процедури в якому систематизовано і конкретизовано процедуру розгляду і вирішення адміністративних справ шляхом прийняття та виконання адміністративних актів в цілому і щодо розгляду скарг на дії, рішення та бездіяльність суб'єктів владних повноважень, зокрема. Відповідно і зосередження уваги науковців до проблематики розвитку альтернативних судовому порядку розгляду публічно-правових спорів є цілком закономірним наслідком, тому вибір тематики дисертації Кріцаком І.Л. є очевидним та логічно виваженим.

Актуальність дисертації Кріцака І.Л. підтверджується й приналежністю до планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2020-2025 роки, проєктів прикладних досліджень з фінансуванням за рахунок коштів Державного бюджету України «Інституціоналізація антикорупційних трансформацій законодавства і практики його застосування у сфері публічно-правових відносин в Україні», «Організаційно-правові механізми забезпечення відбудови повоєнної України в умовах інтеграції до Європейського Союзу», проєктів у рамках виконання тем з державною реєстрацією «Основні напрямки удосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0129U000370).

Тематика дисертації відповідає Перспективним напрямам дисертаційних досліджень на здобуття ступенів кандидата та доктора наук з юридичних спеціальностей, затвердженим рішенням Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Кріцака І.Л. характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних використаних джерел, вітчизняного та зарубіжного законодавства, статистичних матеріалів та матеріалів судової практики.

Доведеність наведених дисертантом висновків базується на грамотному використанні сукупності методів і прийомів наукового пізнання. Автором використані загальнонауковий (історичний, логічний, діалектичний, системний аналіз тощо) та спеціальний методи (порівняльно-правовий, документальний аналіз, моделювання тощо), що забезпечило комплексний підхід та дозволило досягти поставленої мети, всебічно дослідити концептуальні завдання та отримати обґрунтовані результати. діалектичний метод пізнання використано з метою визначення адміністративно-правових засад та з'ясування поняття досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та розкриття його змісту (підрозділ 1.2). Системно-структурний підхід застосовувався для: виокремлення різновидів досудового врегулювання адміністративно-правових спорів (підрозділ 1.2), виокремлення принципів досудового врегулювання адміністративно-правових спорів (підрозділ 1.3), логіко-семантичний – для формулювання відповідних дефініційних конструкцій, а саме «досудове врегулювання адміністративно-правового спору», «адміністративна процедура»,

«адміністративна процедура досудового врегулювання адміністративно-правового спору» та ін. (розділи 1, 2). Порівняльно-правовий метод дав змогу виявити розбіжності міжнародного та вітчизняного законодавства, що регулює досудовий порядок врегулювання адміністративно-правових спорів (підрозділ 1.4). Методи моделювання, аналізу та синтезу використані під час розкриття особливостей реалізації процедур досудового врегулювання адміністративно-правових спорів а також розробки пропозицій з удосконалення законодавства щодо їх здійснення (підрозділи 2.1-2.4). Специфіка об'єкта, що досліджувався, зумовила застосування цілої низки наукових підходів: фундаментального, порівняльно-ретроспективного, зокрема при з'ясованні стану наукового доробку дослідження досудових (позасудових) процедур врегулювання правових спорів та виокремлення напрямків які потребують поглибленого наукового аналізу (підрозділ 1.2, 1.3), органічної єдності теорії і практики (підрозділи 2.1-2.4), поєднання критичного і раціонального (підрозділ 1.1), єдності логічного та системного підходу (підрозділ 1.2, 1.4, розділ 2).

Мета дисертаційного дослідження полягає у необхідності з'ясування сутності та виокремлення видів досудового врегулювання адміністративно-правових спорів, визначення найбільш оптимальних процедурних форм їх здійснення з урахуванням зарубіжного досвіду позасудового (досудового) та іншого альтернативного вирішення адміністративно-правових спорів та удосконалення нормативно-правових засад їх реалізації.

Вказана мета дисертаційного дослідження конкретизувалась у задачах в результаті досягнення яких:

- з'ясовано стан наукового доробку дослідження досудових (позасудових) процедур врегулювання правових спорів, виокремлено напрямки які потребують поглибленого наукового аналізу;
- розкрито зміст та виокремлено види досудового врегулювання адміністративно-правових спорів, визначено правові засади їх здійснення;

- систематизовано принципи досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та розкрито їх зміст;
- досліджено міжнародні стандарти досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та особливості їх вирішення в зарубіжних країнах;
- розкрито зміст медіаційної процедури позасудового урегулювання адміністративно-правових спорів та виокремлено напрямки її удосконалення;
- розкрито зміст адміністративних процедур досудового врегулювання адміністративно-правових спорів виокремлено напрямки їх удосконалення;
- з'ясовано особливості досудової процедури оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції, систематизовані пропозиції щодо її удосконалення;
- виокремлено напрямки удосконалення правового забезпечення та реалізації окремих перспективних процедур досудового та позасудового врегулювання адміністративно-правових спорів.

Відповідною гарантією достовірності та теоретичної обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих авторкою є вірно поставлена мета та завдання дослідження, логіка викладеного матеріалу. Виходячи з аналізу основної частини дисертації, мета дисертації в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Структура дисертації дозволила автору повною мірою охопити об'єкт і предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне й ґрунтовне опрацювання проблематики, високий рівень наукової підготовки авторки та її наукову зрілість. Наукові положення та рекомендації є достатньо аргументованими, базуються на аналізі судової практики, а також на аналізі поглядів та аргументів вчених-юристів, накопиченому у сфері адміністративного та адміністративно-процедурного права.

У вступі автором здійснюється обґрунтування вибору теми

дослідження, доведена її актуальність; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо апробації, а також щодо кількості публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження.

У першому розділі дисертації розглянуто стан наукового доробку дослідження досудових (позасудових) процедур врегулювання правових спорів; поняття, види досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та правові засади їх здійснення; принципи досудового врегулювання адміністративно-правових спорів; досліджено міжнародні стандарти досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та особливості їх вирішення в зарубіжних країнах.

У другому розділі дисертації з'ясовано види процедур досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та напрямки їх удосконалення; зокрема медіаційної процедури позасудового урегулювання адміністративно-правових спорів: поняття, правове забезпечення та напрямки удосконалення, адміністративної процедури досудового врегулювання адміністративно-правових спорів: поняття, зміст та напрямки удосконалення, досудової процедури оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції, напрямків удосконалення правового забезпечення та реалізації окремих перспективних процедур досудового та позасудового врегулювання адміністративно-правових спорів.

Завершується дисертація розгорнутими висновками, у яких здійснено узагальнено результати комплексного дослідження теоретичних підходів та практичних проблем, пов'язаних з досудовим врегулюванням адміністративно-правових спорів, а також розроблено ряд пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства, спрямованих на

удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів публічного адміністрування в цій сфері.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Оцінюючи дисертаційну роботу, зміст та характер досліджуваних у ній теоретичних та практичних питань, варто відзначити актуальність та комплексність даного дослідження, в якому здійснено комплексний аналіз наукових, навчальних джерел, законодавства України та зарубіжних країн, правозастосовної практики в результаті чого запропоновано та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення перегляду справ про адміністративні правопорушення у позасудовому порядку, шляхом закріплення в главі 24 КУпАП норм про визначення: у ст. 289 початку тривалості десятиденного строку на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення з моменту вручення під розписку особі, яка притягнута до відповідальності та потерпілому, їх законним представникам копії постанови у справі незалежно від їх безпосередньої участі в її судовому розгляді; причин пропуску строку на оскарження, який потребує поновлення за заявою вказаних осіб, зокрема - не надіслання (не вручення) копії постанови у справі про адміністративне правопорушення зацікавленій особі, хвороби, відрядження, відпустки останньої, які тривали протягом строку на оскарження; у ст. 288-1 форми, змісту та вимог до скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення; у ст. 292-1 порядку розгляду скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення та прийняття рішення по ній; у п. 3 ст. 293 підстав прийняття рішення про скасування постанови і закриття справи за наявності обставин, визначених у ст. 247 цього кодексу, а також при недоказаності обставин, на підставі яких була винесена постанова.

Ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачем на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони

становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальшого наукового аналізу різновидів процедур досудового врегулювання адміністративно-правових спорів; правотворчій діяльності – для вдосконалення норм Закону «Про адміністративні процедури», «Про медіацію», КАС України; правозастосовній діяльності – для вдосконалення правових засад, форм та засобів досудового врегулювання адміністративно-правових спорів; навчальному процесі – у викладанні студентам вищих навчальних закладів дисциплін «Адміністративний процес», «Адміністративні процедури», під час підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідних навчальних дисциплін, а також статей і наукових повідомлень.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, знайшли відображення у 4 наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, у 1 статті – у зарубіжному науковому виданні (Республіка Польща), а також у 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації. Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей здобувачки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою вказують, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер. Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом робота відповідає вимогам, що ставляться Міністерством освіти і науки України. У тексті роботи відображено основні положення, зміст, результати і

висновки здійсненого наукового дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Кріцака І.Л. «Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів: національний досвід та міжнародні стандарти», відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення. Визнаючи високий теоретичний рівень дисертаційного дослідження, його важливе практичне значення, не виключає можливості зупинитися на деяких конкретних зауваженнях і побажаннях.

1. Слід відмітити те, що в дисертації автор зазначає науковий доробок дослідження проблем досудових (позасудових) процедур врегулювання правових спорів, однак не виокремлює здобутки кожного з авторів та не визначає ті питання, які залишились поза їх увагою та на яких по-сутті зосереджено увагу автора.

2. У підрозділі 1.4. «Міжнародні стандарти досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та особливості їх вирішення в зарубіжних країнах» автором досліджено перед усім міжнародні нормативні акти, які складають правову основу досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та досліджено досвід передусім країн молодшої демократії, зокрема Молдови, Грузії, Латвії, Литви, однак мало уваги приділено аналізу досвіду країн сталої демократії – Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії, США, Канади, Японії та ін.

Втім, зазначені зауваження мають більше рекомендаційний чи дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку

результатів дисертаційного дослідження.

Висновок. Дисертація на тему «Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів: національний досвід та міжнародні стандарти» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих наукових працях повністю відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її автор Кріцак Ігор Любомирович заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

Офіційний рецензент:

**доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного
та адміністративного права
Запорізького національного університету**

Анна ШАРАЯ